

فصلنامه سلمی

شماره دوازدهم

تابستان ۹۹

تطبیق جایگاه حقوقی زن در تفسیر تسنیم و کنوانسیون بین المللی رفع

تبعیض علیه زنان و سند ۲۰۳۰

فاطمه احمدی بیغش^۱

چکیده

بدون شک از نظرتکوینی، تفاوت های حکیمانه ای میان زن و مرد وجود دارد. اسلام با نگرشی فراگیر و با درنظر گرفتن همه حقوق و ویژگی های زن، منزلت و کرامت والایی را برای او بیان کرده است. اما درعین حال بین حقوق و تکالیف زن و مرد نوعی تعادل-که متناسب با شأن و فطرت هریک از آن دو است- در اسلام وجود دارد. در دهه های اخیر موضوع زن بعنوان یک مسئله جهانی در اعلامیه های بین المللی همچون "کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان" و "سند ۲۰۳۰" موردتوجه قرار گرفته، که ماهیت اصلی آنها، ایجاد نوعی تشابه کامل میان زن و مرد، براساس جنسیت است و در این مورد الزاماتی را فراروی دولتها و ملتها قرار می دهد. این پژوهش با روش توصیف و تحلیل متن و به شیوه کتابخانه ای و میدانی، درصدد بررسی تطبیقی مواد حاکم براین معاهدات و اسناد بین المللی، با آیات قرآن در مورد حقوق زن، با استناد به تفسیر تسنیم اثر آیت الله جوادی آملی است. تفسیر تسنیم با استناد به آیات قرآن، حقوقی چون: حق تکوینی، تشریعی، حق مادری، همسری، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، خانوادگی، حقوقی، معنوی و ارزشی و... را برای زن به عنوان حقوق مسلم به رسمیت شناخته است، درحالیکه این معاهدات بین المللی بیشتر بر یک بُعد از وجود زن، آن هم بُعد ظاهری و جنسیتی او تأکید دارد و قوانین آن با نیازهای طبیعی زن درتضاد آشکار است این نگرش سبب از بین رفتن ارزش مادری و حقوق همسری و ظلم

فصلنامه علمی

شماره دوازدهم / تابستان ۱۳۹۹

۱. کارشناسی ارشد تفسیر و علوم قرآنی (سطح ۳) yazahra۰۳۱۳@yahoo.com

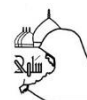
مضاعف به زنان، و حتی مردان است. اندیشه تساوی زن و مرد که در اسناد بین المللی به رسمیت شناخته شده در آینده دور یا نزدیک زمینه اضمحلال خانواده و جامعه خواهد شد.

واژگان کلیدی: حقوق، زن، تفسیر تسنیم، اسناد بین المللی، تبعیض، سند ۲۰۳۰.

مقدمه

قرآن، درباره آفرینش انسان، شخصیت وجودی، کردار و رفتار وی بحث کرده و هرگز زن و مرد را از یکدیگر جدا ندانسته و آنان را از یک منشأ، و از یک حقیقت می داند. برای هر کدام در عین تفاوت های فیزیکی و روحی، شخصیت مستقل و جایگاه ارزشمند در نظر گرفته است. قرآن جهت بازیابی جایگاه حقوقی زنان در جامعه بشری؛ در دو حوزه اصلی، سخن گفته است. اول: در نحوه تکوین وجودی زن اقدام به اصلاح انحرافات دیدگاه بشر کرد. دوم: برای تحصیل حقوق و تکالیف زن در بسیاری از عرصه ها و اعطای شخصیت حقوقی به او، دستوراتی را بیان نموده است. همچنین با بررسی مسایل زنان و داوری درست درباره حقوق، تکالیف و مسئولیت های فردی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی آنان، خانواده را به عنوان یک نهاد اساسی در جامعه پذیرفته و بر تکمیل کنندگی نقش زن و مرد در اجتماع، نیازها و حقوق متقابل آنها، را مورد تاکید قرار داده است. از طرف دیگر از دیدگاه اسناد بین المللی، خانواده به عنوان عامل دست و پاگیر برای زنان و عدم تساوی او با مردان شناخته و بر تساوی جنسیتی و شغلی و اجتماعی زنان با مردان تاکید دارند. به گونه ای که زن هویت تکوینی زنانه و مادرانه خود را از دست داده و به مردی تبدیل شده که حقوقی برای زن بودنش قائل نمی شوند.

اسلام با ایجاد زمینه های متعددی زنان را مالک اموالی دانسته و اموری نظیر ارث، مهریه، نفقه، اجرت شیردهی، اجرت خدمت در خانه و... برای زنان قرار داده است. همچنین اسلام از اشتغال زن جلوگیری نمیکند و زنان با حفظ شروطی که در دین مقرر شده، می توانند شخصاً برای خود درآمدزایی کنند، بدون آنکه از نظرقواعد دینی ملزم به اداره خانواده و انفاق بر آنها باشند. درحالی که در معاهدات بین المللی به اسم تساوی حقوق زن و مرد، شخصیت و تفاوت های تکوینی، جسمانی، و... زن لحاظ نشده و فقط یک بعد از وجود زن آن هم بعد جنسیتی و شغلی او در نظر گرفته شده است. این پژوهش درصدد بررسی تطبیقی حقوق متعدد زنان در حوزه های تکوین و تشریع و اسناد جهانی حقوق زنان، خصوصاً معاهده رفع تبعیض علیه زنان و سند ۲۰۳۰، با آیات قرآن و بر اساس رویکرد تفسیرتسنیم است. براین اساس مواد معاهده و سند ۲۰۳۰ را در ابتدا مورد مطالعه قرار داده و در ادامه به بیان دیدگاههای قرآن از منظر تفسیرتسنیم و به بررسی تطبیقی آنها پرداخته می شود.

جایگاه حقوقی زن در اسناد بین المللی

سازمان های بین المللی، در دهه های اخیر توجه فراوان به مسأله زنان داشته اند و جنبش های متعددی به نام زنان و برای زنان، در گوشه و کنار جهان فعال شدند که اندیشمندان و نهادهای بین المللی را نیز در جهت حمایت و بازسازی موقعیت زنان، در زندگی اجتماعی برانگیخته اند. محصول این عطف توجه، اسناد و تعهدات بین المللی در باب زنان است که الزاماتی را فراروی دولت ها و ملتها قرار می دهد. از مهمترین این اسناد بین المللی "کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان" (مصوب ۱۸ دسامبر ۱۹۷۹-۲۷ آذرماه ۱۳۵۸- درمجمع عمومی سازمان ملل متحد) و "سند ۲۰۳۰" (مصوب ۲۷ سپتامبر ۲۰۱۵- شهریور ۱۳۹۴- در مجمع عمومی

سازمان ملل متحد) است که ارزیابی و بازاندیشی آنها اهمیت بنیادی و راهبردی داشته و رسالتی را فراروی افراد و نهادهای قرار می دهد.^۱ از نظر این کنوانسیون ها، عبارت: «تبعیض علیه زنان» به معنی قائل شدن هرگونه تمایز، استثناء یا محدودیت براساس جنسیت است که با حقوق بشر زنان و آزادیهای اساسی آنها، و بر پایه حقوق مساوی با مردان، در تمام زمینه های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، مدنی و... اثرگذار بوده است. در ادامه، به برخی از دیدگاههای این معاهدات و اسناد، در باب نگرش به زن و جایگاه حقوقی او، اشاره می گردد.

۱- حقوق تکوینی زن

مبانی حاکم بر این معاهدات بین المللی از جمله بندهای ۵ و ۴ سند آموزش ۲۰۳۰، و بندهای مختلف مواد ۱، ۳، ۴، ۷، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۵، ۱۷ کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان، به بعد جنسیتی و شغلی زنان توجه شده و قائل به تساوی و برابری جنسیتی هستند، به گونه ای که به شخصیت انسانی او توجهی نشده است. از جمله در ماده ۵ کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان آمده است: تغییر الگوهای رفتاری اجتماعی و فرهنگی مردان و زنان به منظور دستیابی به برانداختن تعصبات، عادات و دیگر روشهای عملی که بر طرز تفکر پست‌نگری یا برتری‌بینی یک جنس نسبت به جنس دیگر یا نقش کلیشه‌ای زنان و مردان مبتنی است. بر اساس مفاد آموزشی سازمان ملل، از جمله هدف ۴ در بندهای ۱-۴، ۲-۴، ۳-۴ و هدف ۵-۴ سند آموزش ۲۰۳۰، باید مفاهیمی چون برابری زنان و مردان در آموزش های جنسیتی، در کتب درسی رسمی و غیر رسمی مدارس و

۱. از دیگر اسناد بین المللی، که در آنها از حقوق زنان سخن رفته است، عبارتند از: اعلامیه جهانی حقوق بشر مصوب ۱۰ دسامبر ۱۹۴۸ برابر با (۱۹/۹/۱۳۲۷ شمسی)، اعلامیه "حذف خشونت علیه زنان" قطعنامه ۱۰۴/۴۸ مجمع عمومی سازمان ملل متحد مصوبه ۲۳ فوریه ۱۹۹۴ و...

از عواطف و احساسات به او داده شده است. با توجه به آنچه گذشت، یافته های پژوهشی این تحقیق را به صورت زیر می توان بیان کرد:

۱- قرآن بر اساس تعالیم الهی و اسلامی خود، نگاهی جامع به زنان دارد. از این رو، برای زن، متناسب با شخصیت تکوینی او حقوق و مسئولیت هایی در نظر گرفته است؛ درحالیکه معاهدات بین المللی، تنها بریک بعد از وجود زن، آن هم بعد جنسیتی و شغلی او تاکید دارند.

۲- قرآن مسئولیت مهم زنان را تربیت نسل بشریت می داند، درحالیکه معاهدات بین المللی با شعار برابری جنسیتی، تعهدات و نقش های مادری و همسری را تحت تاثیر قرار داده اند و جایگاه او را تا یک شریک جنسی صرف تنزل داده و طلاق را از یک پدیده مذموم، به عنوان یک راهکار انسانی بیان کرده اند.

۳- قرآن زن را همانند مرد، در زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی، به عنوان یک عامل فعال و سازنده دانسته و به تناسب شرایط، حقوقی را برای او تعیین کرده که متأسفانه در اسناد بین المللی در دفاع از حقوق زنان، تناسب یاد شده نیامده؛ بلکه براساس تساوی مطلق میان زن و مرد، حقوق معین شده که بی احترامی و ظلم مضاعف به زن و حتی به مرد است، و موجب پیشبرد خانواده و جامعه به سمت اضمحلال خواهد بود.

۴- قرآن طرح حجاب و پوشش برای زنان را، به منظور حضور اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و... آنان از سوی اسلام و درچارچوبی ضابطه مند، پذیرفته است. اما حجاب، عفاف و پوشش جایگاهی در اسناد بین المللی نداشته و مخالف برابری جنسیتی است که آزادی فردی و اجتماعی زنان را محدود و از ارضای آزادتمایلات انسانی و جلوه فروشی زنان جلوگیری می کند.

۵- قرآن حقوق اقتصادی زن را پذیرفته و برای او مالکیت مطلق نسبت به اموالش قائل است و اشتغال را برای زنان یک عمل اختیاری می داند و قوانین اقتصادی چون ارث، مهریه، نفقه و... در راستای حفظ کرامت و حرمت زن است؛ در حالیکه اسناد بین المللی زنان را در سطح یک شریک اقتصادی و جنسی مردان تنزل داده اند.

پیشنهاد می شود جنبه های دیگر وظایف و حقوق زنان از منظر قرآن، مورد بررسی قرار گیرد تا جامعیت آیات الهی نسبت به شناخت حقوق، ویژگی های انسان آشکار و تبیین گردد.

منابع

- قرآن کریم، ترجمه: ناصر، مکارم شیرازی، ۱۳۸۹، مدرسه علی بن ابیطالب (ع)، تهران
- نهج البلاغه: ترجمه محمد دشتی، ۱۳۷۹، موسسه فرهنگی تبلیغاتی امیرالمومنین (ع)، قم
- ۱- ابن منظور، محمد بن مکرم، ۱۳۸۵، لسان العرب، دار للطباعة و النشر، بیروت
- ۲- تورات، عهد قدیم، ۱۳۸۱، نشر انجمن کلیمیان، تهران
- ۳- جواد آملی، عبدالله، ۱۳۹۳، تفسیر تسنیم، اسراء، قم
- ۴- جوهری، اسمعیل بن حماد، ۱۳۶۸، الصحاح، امیری، تهران
- ۵- الجزیری، عبدالرحمن، ۱۴۱۹، الفقه علی المذاهب الاربعه، دارالثقلین، بیروت
- ۶- جمعی از نویسندگان، بی تا، موسوعة الفقه الاسلامی طبقا لمذهب اهل البيت (ع)، موسسه دائره المعارف الفقه الاسلامی، قم

۷- حراملى، محمد بن حسن، ۱۳۶۹، وسائل الشيعه الى تحصيل

مسائل الشريعه، بنياد پژوهش هاى اسلامى، مشهد

۸- حسيني، سيد هادى، ۱۳۸۷، كتاب زن، على احمد راسخ،

اميركبير، تهران

۹- الرازى؛ فخر الدين، ۲۰۰۱، التفسير الكبير، دار إحياء التراث

العربى، بيروت

۱۰- راغب اصفهاني، حسين بن محمد، ۱۳۷۴، المفردات فى الفاظ

القرآن، مرتضى، تهران

۱۱- الزمخشري، جار الله محمود بن عمر، ۱۹۹۸، الكشاف، نشر أدب

الحوزة، بى جا

۱۲- سيد قطب، ابراهيم، ۱۴۱۵، فى ظلال القرآن، دارالجليل، بيروت

۱۳- صفايى، حسين، ۱۳۸۶، حقوق مدنى؛ أشخاص و محجورين،

سمت، تهران

۱۴- الطباطبائي، محمد حسين، ۱۳۹۲، الميزان فى تفسير القرآن،

جامعة المدرسين، قم

۱۵- طبرسى، فضل بن حسن، ۱۴۱۵، مجمع البيان فى

تفسير القرآن، الاعلمى، بيروت

۱۶- طوسى، محمد بن حسن، ۱۴۰۹، التبيان فى تفسير القرآن،

نجف، حيدريه، نجف

۱۷-، ۱۴۲۲، كتاب الخلاف، موسسه النشر

الاسلامى، قم

۱۸- طيب، عبدالحسين، ۱۴۱۳، اطيح البيان فى تفسير القرآن، موسسه

جهانى سبطين، قم

۱۹- فاروقی، لمیعه، ۱۴۰۴، المرأة فی المجتمع القرآنی، الإعلام
الإسلامی، تهران

۲۰- فیض، علیرضا، ۱۳۷۱، مبادئ فقه و اصول، انتشارات دانشگاه،
تهران

۲۱- فیومی، محمد بن علی، ۱۴۰۵، مصباح المنیر، دار الهجرة، قم
۲۲- کاتوزیان، ناصر، ۱۳۸۷، دوره مقدماتی علم مدنی، میزان،

تهران

۲۳- کلینی، محمد بن یعقوب، ۱۳۶۱، اصول کافی، فرخی، تهران
۲۴- لنسکی، گرهارد، و جین لنسکی، ۱۳۶۹، سیر جوامع بشری،
ترجمه: ناصر موفقیان، انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، تهران

۲۵- مطهری، مرتضی، ۱۳۷۴، نظام حقوق زن در اسلام، صدرا،
تهران

۲۶- مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ۱۳۷۴، دارالکتب الاسلامیه،
تهران

۲۷- مغنیه، محمدجواد، ۱۳۶۶، فقه تطبیقی، دانشمند، بی جا
سایت

بنیاد بین المللی علوم و حیانی اسراء

www.esra.ir

پایگاه اطلاع رسانی حوزه

www.hawzah.net

سایت اینترنتی مرکز اطلاعات سازمان ملل متحد

www.unic-ir.org

فصلنامه علمی

شماره دوازدهم / تابستان ۱۳۹۹

فصلنامه علمی

شماره دوازدهم / تابستان ۱۳۹۹